

TÜRK DEVLETLERİ VE TOPLULUKLARI

TÜRK DEVLETLERİ–	2
ÇAĞDAŞ TÜRK DEVLETLERİ–	16
DİĞER TÜRK TOPLULUKLARI–	26

TÜRK DEVLETLERİ

Asya Hun Devleti (MÖ 220-MS 216)

- ◉ Ötüken merkezli Orta Asya'da kurulmuş ilk Türk devletidir.
- ◉ Bilinen ilk hükümdarı Teoman Han'dır.
- ◉ Devletin en parlak dönemi olan Mete Han Dönemi'nde Türk siyasi birliği ilk kez sağlandı.
- ◉ Mete Han ilk kez kurultay kurdu.
- ◉ Mete Han devlet yönetiminde kut anlayışını ve ikili teşkilatı ilk kez uyguladı.
- ◉ Oğuz Destanı'nda Oğuz Han adı ile anılan kahraman Mete'dir.
- ◉ Mete'nin ölümünden sonra yerine Ki-ok geçti.
- ◉ Ki-ok'tan sonra devlet giderek zayıfladı. Asya Hunları güney ve batı olmak üzere ikiye ayrıldı.
- ◉ Güney Hunlar Çin'e bağlanırken Çi-çi yönetimindeki Batı Hunlar bağımsızlıklarını bir süre, daha korudular.
- ◉ Çin hakimiyetine giren Güney Hunları bir süre sonra Kuzey ve Güney Hunları olarak ikiye ayrıldılar.
- ◉ Kuzey Hun Devleti MS 156 yılında Çinlilerin ve Sienpilerin saldırısı sonucu dağıldı.
- ◉ Çinlilerin görevlendirdiği hükümdarlarca yönetilen Güney Hun Devleti ise MS 216'da yıkıldı.

Avrupa (Batı) Hun Devleti (375-469)

- ⦿ Avrupa'da kurulan ilk Türk devletidir.
- ⦿ Balamir tarafından Orta Macaristan'da kurulmuştur.
- ⦿ Uldız Dönemi'nde Anadolu'ya ilk Türk akınları düzenlenmiş ve Hun dış politikasının ana hatları belirlenmiştir.
- ⦿ Buna göre Doğu Roma İmparatorluğu baskı altında tutulurken Batı Roma İmparatorluğu'yla dostluk kurulacaktır.
- ⦿ Hun Devleti en parlak dönemini Attila zamanında yaşadı.
- ⦿ Attila, Margos Antlaşması'yla Doğu Roma'yı (Bizans) vergiye bağlamıştır. Verilen sözlerin tutulmaması üzerinde 471 yılında I. Balkan Seferi ve 447 yılında ise II. Balkan Seferi düzenlendi.
- ⦿ Yapılan Anatolios Antlaşması'yla Doğu Roma'dan alınacak vergi üç katına çıkarıldı.
- ⦿ Batı Roma İmparatorluğu üzerine önce Galya (451) ardından İtalya Seferi olmak üzere iki sefer düzenlemiştir.
- ⦿ Attila'dan sonra yerine geçenler (İlek, Dengizik, İrnek) bütünlüğü koruyamadılar ve devlet yıkıldı.
- ⦿ Avrupa'da kalan Hunlar buradaki kavimlerle kaynaşarak Türklüklerini kaybettiler.

- ⦿ Nibelungen Destanı Almanlara ait bir destandır. Bu destanda Attila'ya Etele, Etila ve Etzel (baba-can, iyilik sever) denilmiştir.
- ⦿ Attila tarihte Tanrı'nın Kamçısı (Kırbacı) ve Cesur Kavimlerin Efendisi olarak bilinmektedir.

Akhun Devleti (367-557)

- ⦿ Akhunlar, tarih kaynaklarında Eftalitler olarak da bilinirler.
- ⦿ M.S. 350'li yıllardan sonra Juan-juan Devleti'ne bağlı Hun kalıntısı Uar ve Hun adlı iki Türk kabile grubu Altaylar çevresindeki yerlerini terk ederek Güney Kazakistan bölgesine gelmiştir. Burada yaşayan daha önceden gelmiş olan Hun kitlelerini Avrupa'ya yönlendirmişlerdir.
- ⦿ Güneye yönelerek Afganistan'ın Toharistan civarına geldiler (367).
- ⦿ 359 yılında Amid'i (Diyarbakır) kuşatan İran ordularının yanında yardımcı olarak Akhun kuvvetleri de bulunmuştur.
- ⦿ 420 yılından sonra Akhun-Sasanî ilişkileri yeniden bozulmuştur.
- ⦿ Akhun Devleti'nin Eftal (Abdel) hanedanından Kün-han, İran'ın iç işlerine karışarak nüfuzu altına aldığı veliaht Firuz'u Sasanî hükümdarı yaptı (459). Daha sonra Kuzey Hindistan istikametine yönelip, Gupta Devleti'ni dağıttı.

- 484 yılında Ceyhun Nehri kıyılarında mağlup edilen Sasanîlerin Herat bölgesi Ak Hunların eline geçmişti. Bundan sonraki devirlerde Sasanîlerin iç işlerine karışan Akhun Devleti'nin, Şah Kubad'ın yeniden tahta çıkmasını sağladılar.
- Çin'den çıkarak Akdeniz dünyasına kadar ulaşan ipek Yolu'nun en önemli kesimi Akhun Devleti topraklarındaydı.
- Bazı kaynaklara göre Akhun Devleti'nin keçeden yapılmış veya ipekten elbiseler giyiyorlar, çadırlarda oturuyorlardı.
- Akhun Devleti yaşadıkları coğrafi mevki bakımından Budist ve eski İran sanatlarından etkilenmişlerdi.
- Akhun Devleti sikkelerinde inci dizisi motiflere, insan portrelerine ve ay-yıldız gibi tasvirlerle rastlanır.

I. Kök Türk Devleti (552-630)

- Tarihte Türk adıyla kurulan ilk Türk devletidir.
- Bumin Kağan 552 yılında merkezi Ötüken olmak üzere Kök Türk Devleti'ni kurdu.
- Kök Türkler ikili teşkilat sistemini uygulayarak ülkenin merkezi olan doğuyu Bumin Kağan yönetirken, kardeşi İstemi Yabgu da batı kanadını yönetmiştir.
- Mukan Kağan zamanında Kök Türk Devleti her yönüyle parlak bir dönem yaşadı.

- ◉ İstemi Yabgu, İpek Yolu'na egemen olmak amacıyla önce Sasanilerle anlaşarak Akhun Devleti'ni ortadan kaldırmış, sonra da Bizans'la anlaşarak Sasaniler'i zayıflatmıştır.
- ◉ İstemi Yabgu'nun Bizans'la anlaşmak için gönderdiği elçilik heyeti Orta Asya'dan Bizans'a giden ilk Türk elçilik heyetidir. İlk Türk elçi Maniah'tır.
- ◉ Mukan Kağan'dan sonra devletin başına sırasıyla Tapo Kağan ve İşbara Kağan geçmiştir.
- ◉ Tapo Kağan Dönemi'nde Budizm kabul edilmiştir.
- ◉ Kök Türk devleti Çin egemenliğine girmiştir.

II. Kök Türk (Kutluk) Devleti (682-742)

- ◉ Elli yılı aşkın Çin esaretinde kalan Kök Türkler Aşina soyundan olan Kutluk Kağan liderliğinde bağımsızlık mücadelesini kazanarak II.Kök Türk Devleti'ni kurdular.
- ◉ Kutluk Kağan'a devleti derleyip toparlayan manasında İlteriş unvanı verilmiştir.
- ◉ Kutluk Kağan Çin'e kırk altı başarılı sefer yapmıştır.
- ◉ Kutluk Kağan devletin merkezini Karakurum'a taşımıştır.
- ◉ Kapkan Kağan Dönemi'nde Türk boylarının çoğu Kök Türk hâkimiyetine girmiş, Türk birliği büyük ölçüde sağlanmıştır.

- ⦿ Kapkan Kağan'nın sert tutumu aynı zamanda devlete bağlı olan Türk boylarının isyan etmesine de yol açmıştır.
- ⦿ Kapkan Kağan'dan sonra devletin başına Bilge Kağan geçti. Bilge Kağan, devleti kardeşi Kül Tigin ve Vezir Tonyukuk'un yardımıyla yönetti.
- ⦿ Tarım faaliyetlerinde de bulunan Kök Türkler Çinlilerle Şantan Savaşı'nı (Tohum Savaşları) yaptılar.
- ⦿ Basmil, Karluk ve Uygurlar birleşerek II. Kök Türk Devleti'ne son vermiştir.

Avarlar (Juan - Juan) (562-805)

- ⦿ Bayan Han liderliğinde Orta Avrupa'da kuruldu.
- ⦿ İstanbul'u kuşatan ilk Türk devletidir.
- ⦿ Üzengi ve süvari kılıcını Avrupa'ya tanıtan ilk devlettir.
- ⦿ Hristiyanlığı kabul eden ilk Türk topluluğudur.

Hazarlar (630-968)

- ⦿ Kafkasya'nın kuzeyinde yaşayan Hazarlar, Kök Türklerin yıkılışıyla bağımsız hâle geldiler.
- ⦿ Halk arasındaki davalara Müslüman, Hristiyan ve Şamanlardan oluşan bir Hakimler Kurulu bakıyordu. Bu durum, dini hoşgörünün göstergesidir.

- ⦿ Güçlü orduları ile bölgenin huzurunu ve ulaşım güvenliğini sağladılar. Bu döneme Hazar Barış Çağı denildi.
- ⦿ Türk tarihinde paralı ordu kuran ve Musevilik inancını benimseyen tek Türk devletidir.

Uygur Devleti (744-840)

- ⦿ Devletin kurucusu Kutluk Bilge Kül Kağan'dır.
- ⦿ Devletin ilk merkezi Ötüken iken daha sonra Karabalgasun (Ordubalık) olmuştur.
- ⦿ Devlete en parlak dönemi Moyen-Çur yaşatmıştır.
- ⦿ Bu dönemde Kitanlar ve Tatarlar yenilgiye uğratılmıştır.
- ⦿ Moyen-Çur'dan sonra yerine geçen Böğü Kağan Dönemi'nde Maniheizm dini devletin resmi dini kabul edilmiştir.

Mani dinini kabul edilmesiyle;

- ▶ Yerleşik hayata geçildi. Şehirleşme başladı. Ticaret gelişti.
- ▶ Hükümdarları Ay Tengiri ve Kün Tengiri unvanı kullanmaya başladılar. Tanrılarına Ay Tengri ismini verdiler.
- ▶ Sulama kanalları yaparak tarım faaliyetlerine başladılar.
- ▶ Bilim, resim ve heykelticilik gelişti. Tapınaklar inşa edildi

- ▶ Mimariyle birlikte fresk, çini ve duvar sanatı gelişti.
- ▶ Dinin öğrenilmesi için kitaplar yazıldı ve matbaanın temeli sayılan kalıplar kullanıldı.
- ▶ Savaşçı özellikleri zayıfladı.
- ⦿ Böğü Kağan'dan sonra devletin başına geçen Baga Tarkan ve daha sonraki kağanlar zamanında ortaya çıkan açlık, kıtlık ve salgın hastalıklar devleti iyice zayıflattı.
- ⦿ 840 yılında Kırgızların Ordubalık şehrini almaları üzerine Uygur Devleti yıkıldı.
- ⦿ Uygurların daha sonra Kansu Uygurları (Sarı Uygurlar) ve Turfan Uygurları adıyla iki devlet daha kurdular.
- ⦿ Her iki devlete de Moğollar son vermiştir.

Karahanlılar (840 - 1212)

- ⦿ Orta Asya'da kurulan İlk Müslüman Türk devletidir.
- ⦿ Karluk, Tuhsi, Yağma ve Çiğil Türkleri tarafından kuruldu.
- ⦿ Bilinen ilk hükümdarı Bilge Kül Kadir Han'dır.
- ⦿ Satuk Buğra Han Müslüman olduktan sonra Abdülkerim adını aldı.
- ⦿ Karahanlıların en parlak dönemi Yusuf Kadir Han dönemidir.

- ⦿ Taht kavgaları sonucu devlet ikiye ayrıldı. Doğu Karahanlılara 1211 yılında Karahitaylar, Batı Karahanlılara da 1212 yılında Harzemşahlar son verdi.

Gazneliler (963 - 1187)

- ⦿ Samanoğullarına bağlı Horosan valisi Alp Tigin tarafından başkenti Gazne olmak üzere kuruldu.
- ⦿ Sultan Mahmut Dönemi'nde en parlak dönemini yaşadı.
- ⦿ Sultan Mahmut Hindistan'a 17 sefer yaparak İslamiyet'in Hindistan'a yayılmasını sağladı.
- ⦿ Hindistan Seferi sonucu günümüzdeki Pakistan, Afganistan ve Bangladeş devletlerinin temelleri atıldı.
- ⦿ Şii Buveyhoğulları'na karşı Abbasi halifesinin koruyuculuğunu üstlenen ilk Türk devleti oldu.
- ⦿ Abbasi halifesi Gazneli Mahmut'a sultan unvanı verdi.
- ⦿ Sultan Mesut, 1040 yılında Selçuklularla yaptığı Dandanakan Savaşı'nı kaybetti.
- ⦿ Gazneliler, Dandanakan yenilgisinden sonra Selçuklulara bağlandı.
- ⦿ 1187 yılında Gurlular tarafından varlığına son verildi.

Büyük Selçuklu Devleti (1040 - 1157)

- ⦿ Selçuklular Oğuzların Üçok kolundan Kınık boyuna mensuptur.
- ⦿ Selçuk Bey, Cend şehrine gelerek İslamiyet'i kabul etmiştir.

- ◉ Selçuk Bey'in ölümü ile yerine Arslan Yabgu geçmiştir.
- ◉ Arslan Yabgu ölünce devletin başına, yeğenleri Tuğrul ve Çağrı Beyler geçmiştir.

Tuğrul Bey Dönemi (1040 - 1063)

- ◉ Gaznelilere karşı Nesa (1035) ve Serahs (1038) savaşlarını kazanınca Gazneliler Selçukluları siyasi bir güç olarak tanıdı.
- ◉ Tuğrul Bey'in Gaznelilere karşı en önemli zaferi Dandanakan Savaşı oldu (1040) .
- ◉ Savaşı sonucunda Gazne Devleti yıkılma sürecine girerken, Büyük Selçuklu Devleti resmen kurulmuş oldu.
- ◉ İbrahim Yinal komutasında Anadolu'ya gönderilen Selçuklu ordusu Pasinler Savaşı'nda (1048) Bizans, Gürcü ve Ermeni birleşik ordusunu yenilgiye uğrattı.
- ◉ Halife Kaimbi Emrillah'ın Tuğrul Bey'den yardım istemesi üzerine Tuğrul Bey, Bağdat'a girerek Büveyhoğullarının varlığına son vermiş ve Fatımi saldırılarını bertaraf etmiştir (1055).
- ◉ Tuğrul Bey'in bu başarıları ile Abbasi Halifesi tarafından kendisine Doğu'nun ve Batı'nın hükümdarı anlamına gelen Melikül-meşrik ve'l-mağrib unvanı verildi.
- ◉ Hilatlar ve sancaklarla birlikte Rükneddin (Dinin direği) lakabını verdiği Tuğrul Bey'i resmi bir فرمانla İslam aleminin siyasi liderliğine yükseltti.

Alp Arslan Dönemi (1063 - 1072)

- ⦿ Tuğrul Bey'in 1063 yılında ölümünden sonra Selçukluların başına Çağrı Bey'in oğlu Alp Arslan geçti.
- ⦿ Bizanslara ait Ani Kalesi (Kars) uzun bir kuşatmanın ardından 1064'te fethedilmiştir.
- ⦿ 1071 yılında Malazgirt'te Selçuklular Bizanslara karşı büyük bir zafer kazandı.

Savaşın sonucunda;

- ▶ Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı. Türkiye Tarihi başladı.
- ▶ İslam Dünyası üzerinde Bizans tehdidi kalmadı.
- ▶ Haçlı Seferleri'nin sebeplerinden biri oldu.
- ▶ “Toprak fethedinin malıdır.” anlayışıyla Anadolu'ya gönderilen komutanlar ele geçirdikleri yerleri kendi mülkü yaptılar (Kılıç hakkı).
- ▶ Böylece Anadolu'da ilk beylikler kuruldu (Danişmentliler, Saltuklular, Artuklular, Mengücekler, Çaka Beyliği)
- ▶ Anadolu'da Türkleşme ve İslamlaşma süreci başladı.

Melikşah Dönemi (1072 - 1092)

- ◉ Selçuklu Devleti en parlak dönemini yaşadı.
- ◉ Diyarbakır, Silvan Halep, Urfa, Suriye ve Filistin fethedildi.
- ◉ Ömer Hayyam tarafından Celali takvimi düzenlendi.
- ◉ Dönemin en önemli iç olayı Hasan Sabbah'ın siyasi amaçlı Batınilik faaliyetleri oldu.

Selçukluların Dağılışı

- ◉ Melikşah'ın ölümünden sonra çocukları arasında taht kavgaları başladı (Mahmut, Mehmet Tapar, Sencer, Berkyaruk).
- ◉ Fetret Devri'nden sonra tahta çıkan Sencer Karahitaylara Katvan Savaşı'nda (1141) yenilince devlet yıkılma sürecine girdi.
- ◉ Sencer'in 1157'de ölmesiyle Büyük Selçuklu Devleti yıkıldı.

Selçukluların Yıkılış Nedenleri

- ◉ Düzensiz veraset sistemi, Selçuklu meliklerinin ayaklanmaları, atabeylerin bağımsız hareket etmesi, Batınilerin zararlı çalışmaları, Oğuz isyanları, Abbasi halifelerin çalışmaları

Harzemşahlar (1097 - 1230)

- ◉ İl Arslan yönetiminde kuruldu.

- ⦿ En parlak dönemini Alaeddin Tekiş Dönemi'nde yaşamıştır.
- ⦿ Otrar Faciası denilen olayla ülke Moğol istilasına uğradı.
- ⦿ 1230 yılında Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı kaybettiği Yassıçemen Savaşı ile yıkılma sürecine girdi.

Altın Orda Devleti (1242-1502)

- ⦿ Altın Orda Devleti ya da Altın Ordu Devleti adları ile anılan devlet 1242 yılında Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın torunu Batu Han tarafından kurulur.
- ⦿ Türk-Moğol kökenli bir devlettir.
- ⦿ Başkent olarak İdil Nehri'nin aşağı kıyısında bulunan Saray şehri seçilir.
- ⦿ Batu Han'ın yerine tahta geçen Berke Han İslamiyet'i devlet dini olarak kabul eder.
- ⦿ Altın Orda Devleti'nde Berke Han'ın arkasından gelen birkaç hükümdardan sonra taht kavgaları başlar.
- ⦿ Timur'un Altın Orda topraklarına girmesi ile dağılan Altın Orda Devleti 1502 yılında tamamen yıkılır.

Timurlular (1370 - 1507)

- ⦿ Timur, Çağatay Hanlığı'na son vererek devleti kurmuştur.

- ⦿ Timur Bağdat, Musul ve Güney Doğu Anadolu'yu ele geçirdi.
- ⦿ Tampon bir bölgede olan Altın Orda Devletini yıkması Rusların Türk dünyasını tehdit etmesine yol açtı.
- ⦿ Ankara Savaşı'nda Osmanlıları mağlubiyete uğrattı.

Babürler (1526 - 1858)

- ⦿ Kurucusu Timur'un torunlarından Babür Şah'tır. Babürname adlı eseri vardır.
- ⦿ Taç Mahal inşa edilmiştir. Eserin mimarları Osmanlı Devleti'nden Mehmet İsa ve Mehmet İsmail Efendi'dir.
- ⦿ Babür saltanatına İngilizler son vermişlerdir.

Osmanlı Devleti

- ⦿ Osmanlılar Oğuzların Günhan soyunun Bozoklar koluna mensup Kayı boyudur. Sembolleri ok ve yaydır.
- ⦿ Selçuklu sultanı Alaeddin Keykubat Kayıları Bizans'a karşı uç beyliği olarak görevlendirip Söğüt ve Domaniç'e yerleştirdi.

ÇAĞDAŞ TÜRK DEVLETLERİ

- SSCB'de 1950'li yıllardan itibaren dış dünya ile ilişkiler artmış, birlik içerisinde iletişim gelişmiş, etnik sorunlar farklı boyutlar kazanmıştır.
- 1970'li yıllardan itibaren SSCB, çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyokültürel olaylar nedeniyle çözülmeye başlamış, merkezî otoritenin zayıflamasıyla birlikte sosyalist anlayış son bulmuştur.
- Mihail Gorbaçov'un 1985'te devlet başkanlığına gelerek uygulamaya koyduğu glasnost ve perestroika (açıklık ve yeniden yapılanma) politikası ile SSCB'nin dağılma süreci daha da hızlanmıştır.
- SSCB'nin çözülme sürecine girmesi Rus olmayan milletler, başta Baltık devletleri olmak üzere bağımsızlıklarını kazanma çabasına girişmişlerdir.
- 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş Dönemi sona ermiş, Kafkasya ile Orta Asya'da Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanmıştır.
- Bağımsızlıklarını kazanan Türk Devletleri Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'dır.

Azerbaycan

- ⦿ Bolşeviklerin 1917’de yayınladıkları bildiride, milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin çizceklerini ve bağımsız devletlerini kurabileceklerini belirtmeleri üzerine 1918’de Mehmet Emin Resulzade önderliğinde bağımsızlığını ilan etmiştir.
- ⦿ Fakat bir süre sonra SSCB’nin bu bağımsızlık ilanını tanımayarak kuvvet kullanması sonucu Azerbaycan tekrar SSCB yönetimine girmiştir.
- ⦿ Azerbaycan özellikle Stalin döneminde baskıcı bir politika ile yönetildi ve bu durum SSCB’nin dağılmasına kadar devam etti.
- ⦿ Gorbaçov’un iktidara gelmesiyle SSCB’de başlayan değişim sonucu Azerbaycan’da da bağımsızlık hareketleri tekrar başladı.
- ⦿ Ebulfeyz Elçibey’in önderliğinde “Halk Cephesi” adıyla bir teşkilat kuruldu.
- ⦿ SSCB’nin dağılmasından sonra 1991’de yeniden bağımsızlığını ilan etti.
- ⦿ Azerbaycan’ı ilk tanıyan ülke Türkiye oldu.
- ⦿ 1992’de devlet başkanı olan Ebulfez Elçibey döneminde Türkiye-Azerbaycan ilişkileri büyük gelişme gösterdi.

- 1993'te cumhurbaşkanı olan Haydar Aliyev'in "Biz bir millet, iki devletiz." sözleri Türk-Azeri ilişkilerine egemen olmuştur.
- 2003 yılında Haydar Aliyev'in yerine cumhurbaşkanı seçilen İlham Aliyev döneminde de iyi ilişkiler devam etmektedir.
- Bağımsız Azerbaycan'ın Hazar petrolü üzerinde hak sahibi olması Rusya ekonomisini olumsuz etkilemektedir.
- Azerbaycan'ın petrol gelirleriyle güçlenmesi, topraklarında 30 milyona yakın Azeri Türkünün yaşadığı İran'ı tedirgin etmektedir.
- Ayrıca Karabağ sorunu nedeniyle Ermenistan, Azerbaycan'ın gelişmesini istememektedir.
- Bu nedenle İran, Rusya ve Ermenistan arasında dostluk, iş birliği ve saldırmazlık anlaşmaları imzalanmıştır.
- Buna karşılık Azerbaycan Türkiye ve Gürcistan ile iyi ilişkiler kurmuştur.
- Zengin petrol ve doğal gaz yataklarına sahip olan Azerbaycan'ı Rusya, ABD ve Batılı devletler bir nüfuz mücadele alanı olarak görmektedir.
- Azerbaycan Türkiye'nin de aracılığıyla ABD ve Batı ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

- ⦿ ABD, Türkiye ve Batılı devletlerin desteği ile Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı İran, Rusya ve Ermenistan'ın bütün karşı çıkmalarına rağmen hayata geçirilmiştir.
- ⦿ Petrol, doğal gaz ve demir satışı Azerbaycan ekonomisi için önemli gelir kaynağıdır.
- ⦿ Ülkede enerji, maden ve petrokimya sanayi gelişmiştir. Eğitim ve kültürel faaliyetler diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine göre daha ileri seviyededir.
- ⦿ Azerbaycan'da Mehmet Emin Resulzade, Bahtiyar Vahapzade gibi bir çok ünlü şair ve yazar yetişmiştir.
- ⦿ Okuryazar oranı % 98'dir. Çok sayıda Azeri öğrenci, başta Türkiye olmak üzere Batılı ülkelerde yüksek öğrenim görmektedir. Dağlık Karabağ Sorunu
- ⦿ Dağlık Karabağ nüfusunun büyük bir çoğunluğu Türk olan ve Azerbaycan toprakları içinde yer alan bölgedir.
- ⦿ Bölgeye XIX. yüzyılın başlarından itibaren Rusya tarafından Ermeniler yerleştirilmiştir.
- ⦿ Ermenilerin bölgede hâkimiyet kurmak istemelerinin çatışmalara sebep olması üzerine Dağlık Karabağ'a 1923'te SSCB tarafından özerk bölge statüsü verilmiştir.
- ⦿ 1985'ten sonra SSCB'deki iç gelişmelerinden faydalanan Ermenistan, Karabağ'ı kendisine bağlamak istemiştir.

- ⦿ Şubat 1988'de çoğunluğu Ermenilerden oluşan Karabağ parlamentosunun Ermenistan'a katılma kararı, Ermeniler ile Azeriler arasında önce çatışmaya, sonra da bir savaşa dönüşmüştür.
- ⦿ Gelişmeler üzerine 1990'da Moskova hükûmeti, yayınladığı bir kararname ile bölgedeki yasal olmayan tüm silahlı kuruluşların kapatılmasını ve silahların teslim edilmesini istemiştir.
- ⦿ Azerilerden silahlar toplanırken Ermenistan Meclisi bu kararnameyi kendi topraklarında uygulamamıştır.
- ⦿ Azerilerin tamamen silahsız kalması üzerine Karabağ, Ermenistan tarafından işgal edildi.
- ⦿ Hocalı başta olmak üzere bir çok kentte çok sayıda sivil öldürülmüş veya göçe zorlanmıştır.
- ⦿ Bugün BM'nin ve birçok uluslararası kuruluşun Ermenistan'a Karabağ'daki işgali sona erdirerek çekilmesi yönünde yaptıkları telkinlere rağmen işgal hâlâ devam etmektedir.

Kazakistan

- ⦿ Bolşevik İhtilali sonrasında 1917'de bağımsızlığını ilan eden Kazaklar 1920'de SSCB egemenliğine girmek zorunda kaldı.
- ⦿ SSCB sanayisinin ham madde kaynağı konumunda olan Kazakistan'ın nüfus yapısı, 1921'den itibaren Rus nüfusu yerleştirilerek Kazaklar aleyhine değiştirilmiştir.
- ⦿ SSCB'nin izlediği politikalardan hoşnut olmayan Kazaklar, 1985'ten sonra SSCB'deki değişimlerden yararlanarak bağımsızlık için harekete geçtiler.

- ⦿ Gorbaçov tarafından Kazakistan'ın başına getirilen Nursultan Nazarbayev, SSCB'nin dağılmasından sonra 1991'de bağımsızlığını ilan etti.
- ⦿ Kazakistan'ı tanıyan ilk devlet Türkiye oldu.
- ⦿ Kazakistan'daki büyük petrol, uranyum, demir, altın ve kurşun rezervleri, ABD başta olmak üzere bütün Batılı ülkelerin ilgisini çekmiştir.
- ⦿ Kazakistan'daki Türk yatırımları ABD'den sonra ikinci sırada yer almaktadır.
- ⦿ Kazakistan SSCB tarafından kapatılan Kazak okullarını yeniden açmış ve eğitimde seferberlik başlatmıştır.
- ⦿ 1993'te Türkiye ve Kazakistan'ın ortak katkıları ile Türkistan'da Ahmed Yesevi Uluslararası Türk Üniversitesi kurulmuştur.
- ⦿ Kazakistan, "Bağımsız Devletler Topluluğu"nun kurulmasında önemli bir rol oynamıştır.
- ⦿ Kazakistan Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET), Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ), gibi bölgesel örgütlenmeler ile BM, İslam Konferansı Örgütü (İKÖ), Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) ve diğer uluslararası ve bölgesel kuruluşlarda aktif bir rol oynamaktadır.
- ⦿ Kazakistan, Rusya, ABD ve Türkiye başta olmak üzere pek çok ülke ile ilişkilerini hızlı bir şekilde geliştirmektedir.

- 2005'te Avrupa Birliği benzeri Orta Asya Birliği kurulması fikrini ortaya atan Kazakistan, Eylöl 1991'de Semey nükleer deneme alanını kapatarak dünya tarihinde ilk defa gönüllü olarak kendi nükleer silah deposundan vazgeçen ölke olmuştur.

Kırgızistan

- 1881 yılında Rusların egemenliğine giren ilk Türk topluluğu olan Kırgızlar, Bolşevik İhtilalinden sonra SSCB egemenliğini kabul etmek zorunda kaldılar.
- Gorbaçov'un uyguladığı politikalar, Kırgızistan'da 1990'da etkisini göstermeye başladı.
- Mayıs 1990'da, 24 küçük siyasi grubun birleşmesiyle oluşan Kırgızistan Demokratik Hareketi ilk siyasi kuruluş olarak ortaya çıktı.
- Bu siyasi grubun etkisiyle Kırgızistan parlamentosu "Demokrasi ve Millî Birlik Deklarasyonu" yayınladı.
- 1990 sonbaharında yapılan seçimlerde Askar Akayev cumhurbaşkanı seçildi.
- Şubat 1991'de başkent Frunze'nin adı Bişkek (devrim öncesi adı) olarak değiştirildi.
- Kazakistan SSCB'nin dağılması üzerine 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etti.
- Türkiye, Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ölkedir.
- Türkiye Kırgızistan'ın tanınması, uluslararası ve bölgesel kuruluşlara kabulü konularında destek olmuştur.

- ◉ Kırgızistan 1991'de BDT'ye, 1992'de BM ve AGİT'e üye oldu.
- ◉ Kırgızistan ile Türkiye arasında eğitim ve kültürel ilişkileri sağlamlaştırma amacı ile Bişkek'te, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi kurulmuştur.
- ◉ Kırgızistan'ın yetiştirdiği ve bütün dünyada tanınan önemli bir yazar olan Cengiz Aytmatov'un romanları ülkemizde de büyük ilgi görmektedir.
- ◉ Ülke ekonomisi daha çok tarım ve madenciliğe dayalıdır.
- ◉ Ülkede son yıllarda doğal güzelliklerin etkisi ile turizm faaliyetleri de hızlanmakta ve bu da ülke ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır.

Özbekistan

- ◉ 1917 Bolşevik ihtilali sırasında Özbekistan'da kurulan geçici bir hükûmetin 1918'de Rus askerleri tarafından yıkılması ile "basmacılık" adı verilen bağımsızlık mücadelesi başlatılmıştı.
- ◉ Özbekistan, 20 Haziran 1990'da egemenliğini, 1 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir.
- ◉ Özbekistan bağımsızlığını kazandıktan sonra gelişmiş ülkelerle özellikle ekonomik anlamda ilişkiler kurmuştur.
- ◉ Özbekistan zengin yer altı kaynaklarını diğer ülkelere satma imkânı bulmuştur.
- ◉ Bağımsızlığından 2 Eylül 2016 tarihindeki ölümüne kadar devlet başkanlığını İslam Kerimov yürütmüştür.

- ⦿ Bugün Özbekistan cumhurbaşkanlığı görevini, 4 Aralık 2016 tarihinde cumhurbaşkanı olarak seçilen Şevket Mirziyoyev yürütmektedir.
- ⦿ Özbekistan büyük bir pamuk üreticisi ve ihracatçısı olup aynı zamanda önemli bir altın üreticisidir.

Türkmenistan

- ⦿ XIX. yüzyılın sonlarına doğru Rusya'nın egemenliğine girmiştir.
- ⦿ Bolşevik İhtilali sırasında Ruslara karşı bağımsızlık mücadelesi vermişse de 1924'te Türkmenistan, SSCB'nin egemenliğini kabul etmek zorunda kalmıştır.
- ⦿ SSCB Türkmenistan'ı sanayisinin ham madde kaynağı olarak görmüş ve Özbekistan'la birlikte topraklarında pamuk üretimini zorunlu tutmuştur.
- ⦿ SSCB yönetimine karşı her fırsatta bağımsızlık mücadelesi başlatan Türkmenlerin bu mücadeleleri çok sert bir şekilde bastırılmıştır.
- ⦿ 1985'te Türkmenistan Komünist Partisi Başkanlığına Saparmurad Niyazov getirildi.
- ⦿ Türkmenler arasındaki kabileciliği ortadan kaldırıp birliği sağlayan Niyazov, Türkmen dilinin resmî dil olmasını sağladı.
- ⦿ Türkmenistan 1991'de bağımsızlığına kavuştu.
- ⦿ Türkmenistan ekonomisinin temeli doğal gaz ve petrolden oluşur.

- ⦿ Türkmenistan Orta Asya Cumhuriyetleri arasında en büyük doğal gaz rezervlerine ve yıllık üretim kapasitesine sahiptir.
- ⦿ Rusya üzerinden ihraç edilen Türkmenistan doğal gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya satışı ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.
- ⦿ Özbekistan'dan sonra bölgede en fazla pamuk üreten Türkmenistan'ın ihracatının % 20'sini pamuk oluşturur.
- ⦿ Türkmenistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur.
- ⦿ Türkmenistan-Türkiye ilişkileri hızlı bir şekilde gelişmektedir.
- ⦿ İki ülke arasında “Ekonomik ve Ticari İş Birliği Anlaşması” imzalanmıştır.
- ⦿ Ayrıca Latin alfabesine geçiş, Türkmen öğrencilerin ülkemizde yüksek öğrenim görmesi, Türkmenistan'da ortak okullar açılması gibi çalışmalar yapılmaktadır.
- ⦿ Aşkabat'ta bulunan Türkmenistan-Türk Üniversitesi ortak olarak kurulmuştur.

DİĞER TÜRK TOPLULUKLARI

Altay Cumhuriyeti

- ⦿ Kazakistan bozkırları, Moğolistan"ın yarı çorak toprakları ve Sibiryada dağ ormanlarının kavuştuğu bölgede yer almaktadır.
- ⦿ Hangi sosyal statüden, hangi meslek grubundan olursa olsun bu şartlar hemen herkes için geçerlidir.
- ⦿ Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır.
- ⦿ Bu yönüyle şehir hayatı, ekonomik açıdan büyük ölçüde kırsala bağımlıdır.
- ⦿ 1992 yılının Mayıs ayında "Gorno-Altayskiy Respublika (Dağlık Altay Özerk Cumhuriyeti) adıyla Rusya Federasyonu"na bağlı bir cumhuriyet olarak statüsü belirlenmiştir.
- ⦿ Ülkenin yönetimi 41 üyesi olan "El-Kurultay" adındaki meclis tarafından yürütülür. Anayasası 1997 yılında kabul edilmiştir.
- ⦿ Devlet başkanı ise halkın katıldığı seçimle belirlenmektedir. Ülkede Altay Türkçesi ve Rusça resmî dillerdir.
- ⦿ Rusların bölgeye yerleşmesinden kısa bir süre sonra Altayda yoğun bir Hristiyanlaştırma faaliyeti başlamıştır.

- ⦿ Demografik ve kültürel açıdan Rus baskınına uğrayan Altay Türkleri, ayrıca Ortodoks misyonerlerin yoğun baskısına maruz kalmıştır.
- ⦿ Âdeta zor kullanılarak din değiştirmeye mecbur bırakılan Altaylılar Hristiyanlaşmış, bunun sonucu olarak bir kısmı Ruslaşmıştır.
- ⦿ Yerli halkı Hristiyanlaştırma çabaları bugün de devam etmektedir. Fakat bugün misyonerlik görevini Ruslardan ziyade Koreliler devralmış gözükmemektedir.

Başkörtostan Cumhuriyeti

- ⦿ Avrupa kısmında Orta İdil bölgesinde yer almaktadır.
- ⦿ Kökenleri Türkistan'ı terk ederek kuzeye yönelen ve sonra batıya geçen Kıpçak Türklerine dayanmaktadır.
- ⦿ Sovyetler Birliği Dönemi'nde Sovyetler Birliği'ne bağlı Başkurt-Tatar Özerk Cumhuriyeti olarak varlığını sürdürdüler.
- ⦿ Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bugün de Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir yapı statüsünde varlığını sürdürüyor.
- ⦿ Ekonomik yapısı genellikle sanayi, tarım ve hayvancılığa dayalıdır.
- ⦿ Petrol işleme alanında Rusya'nın önde gelen bölgelerinden birisidir.

Çuvaşistan Cumhuriyeti

- ⦿ Volga Nehri'nin orta bölümünde yer almaktadır.
- ⦿ Çuvaşların ataları Bulgar ve Suvarlar (Sibir, Sabir) da diğer Türk halkları gibi, bugün yaşadıkları bölgeye Orta Asyadan gelmişlerdir.
- ⦿ Çuvaşlar, Rus hâkimiyeti altında zorla Hristiyanlaştırılmak ve Ruslaştırılmak politikalarıyla karşılaşmışlardır.
- ⦿ 1920" de kurulan Çuvaş Muhtar Bölgesi, 1925 yılında Çuvaş Muhtar Cumhuriyeti"ne dönüştürülmüştür.
- ⦿ Çuvaş Türkleri, 24 Ekim 1990"da egemenliklerini ilân etmelerine rağmen, Rusya Federasyonuna bağlı olmaktan kurtulamamışlardır.
- ⦿ Çuvaş ekonomisinin yüzde atmış endüstriye dayanmaktadır.
- ⦿ Cumhuriyetin ekonomisinde etkili başlıca sektörler şunlardır: Elektrikli araçlar, makine parçaları, metal, alkol, kimya, deri işleme tesisleri, hafif sanayi, lokomotif ve otomobil atölyeleri, kauçuk, mobilya, ahşap kaplama, et kombinaları, ormancılık ve tarıma dayalı sektörler.

Dağıstan Cumhuriyeti

- ⦿ Doğu Avrupa'nın Kuzey Kafkasya kısmında, Hazar Denizi kıyısında bulunan Rusya'ya bağlı, özerk bir cumhuriyettir.
- ⦿ Kuzey Kafkasya Federal bölgesinin bir parçasıdır ve Büyük Kafkas Dağları'nın kuzeyinde konumlanır.
- ⦿ Dağıstan nüfusunu oluşturan otuz civarındaki etnik gruptan en büyüğü, Avarlardır.
- ⦿ Dağıstan nüfusunun büyük çoğunluğu Sünnî Müslümandır.
- ⦿ Dağıstan petrol, doğalgaz ve maden kaynakları bakımından zengin bir ülkedir.
- ⦿ Ayrıca makine ve inşaat malzemeleri yapımı, gıda ve cam üretimiyle ilgili sanayi tesisleri vardır.
- ⦿ Halıcılık ve el sanatları yaygındır.

Gökoğuz Cumhuriyeti

- ⦿ Moldova'ya bağlı özek bir cumhuriyettir.
- ⦿ Çoğunluğu Ortodoks-Hristiyan olan bir Türk topluluğudur.
- ⦿ 19. yüzyılın başında Türk - Rus savaşları sırasında Bulgaristan'dan Moldova'ya gelmiş ve 1906 yılındaki 15 günlük bağımsızlık dönemi dışında, sırasıyla Rus, Romen ve Sovyet yönetimi altında yaşamışlardır.

- Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır.

Hakas Cumhuriyeti

- Hakas Cumhuriyeti veya Hakasya Rusya Federasyonu'na bağlı Türk soylu Hakas Türklerinden adını alan özerk bir cumhuriyettir.
- Sibirya'nın güneyinde yer almaktadır.
- VI. ve XIV. yüzyıllarda bağımsız bir devlet olan Hakasya, 1727 yılında Rus işgaline uğramış, Rus-Çin Antlaşması sonucunda Rusya'ya bağlanmıştır.
- 1930 yılında özerk bölge statüsüne kavuşan Hakasya, SSCB'nin dağılmasından sonra "Hakasya Büyük Meclisi"nin aldığı bir kararla Rusya'ya bağlı özerk cumhuriyet statüsünü ilân etmiştir.
- Bu gelişme üzerine Rusya Federasyonu 3 Haziran 1991 tarihinde Hakas Özerk Cumhuriyeti'ni kabul ve ilân etmiştir.
- Geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

Kabardin-Balkar Cumhuriyeti

- Kafkas sıradağların kuzeyinde yer alır.
- Kuzey Kafkasya, Müslüman ve Hristiyan dünyanın buluştuğu ve Avrupa ile Asya'nın birbirinden ayrıldığı bir bölge olması sebebiyle jeopolitik olarak önemli bir konuma sahiptir.

- ⦿ Bölge her zaman büyük devletlerin çıkarlarının çatıştığı bir coğrafya olagelmıştır.
- ⦿ Cumhuriyette Rusya Federasyonu örneğinde olduğu gibi yarı parlamenter bir sistem geçerlidir.
- ⦿ İdari bir başkanlığa ve iki meclisli bir yasama organına sahiptir.
- ⦿ Cumhurbaşkanı Rusya Federasyonu başkanı tarafından atanır ve Parlamento tarafından da onaylanır.
- ⦿ Geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

Saha (Yakutistan) Cumhuriyeti

- ⦿ Doğu Sibirya'da yer almaktadır.
- ⦿ Rusya'yı oluşturan federe cumhuriyetlerden biridir.
- ⦿ Nüfusun çoğunluğunu oluşturan Yakutlar, Türk halkıdır.
- ⦿ Yakutistan dünyadaki en büyük yüzölçümüne sahip olan özerk cumhuriyetidir.
- ⦿ Halkın geçim kaynakları arasında kürk avcılığı ve balıkçılık önemli yer tutar.
- ⦿ Ülkede bulunan samur, kutup tilkisi, sincap, tilki ve nadir balık çeşitleri; avcılar ve maceraperestleri kendine çeker.
- ⦿ Bu avcılar sayesinde üretilen kaliteli kürklerin ve balıkların şöhreti bütün dünyada meşhurdur.

Tataristan Cumhuriyeti

- ⦿ Rusya'ya bağlı ve Volga Federal Bölgesi'nin coğrafi sınırları içinde bulunan federal bir yapıdır.
- ⦿ Avrupa'nın doğu kesiminde, İdil (Volga) ve Kama nehirlerinin birleştiği yerdedir.
- ⦿ Tataristan küçüklüğüne rağmen gerek endüstrisi gerekse tarımıyla Rusya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir ve federasyonun en zengin ülkelerinden biri sayılmaktadır.
- ⦿ Ülkenin yer altı ve yer üstü zenginlikleri Moskova projeleriyle yatırımlara tahsis edilmekte, bu sebeple halka gayri sâfi millî hâsıladan çok az pay kalmaktadır.
- ⦿ Tataristan topraklarının büyük bir bölümü tarıma elverişlidir. Yetiştirilen başlıca ürünler çavdar, buğday, mısır, keten, patates ve şeker pancarıdır. A
- ⦿ Hayvancılık ve buna bağlı olarak mandıracılık önemli bir uğraşı alanıdır.

Tuva Cumhuriyeti

- ⦿ Sibirya'nın güneyinde Yukarı Yenisey havzasında Moğolistan sınırına yakın bir yerde bulunmaktadır.
- ⦿ 14 Ağustos 1921'de Tuva Halk Cumhuriyeti kuruldu.
- ⦿ Ardından ilk anayasa ilân edildi. Anayasanın 1. maddesinde, "Tuva iç işlerinde serbest, dış işlerinde ise Rusya'ya danışarak hareket eder" ifadesi yer aldı.

- ⦿ Tuva'da yak (Tibet öküzü), koyun, keçi, sığır, at besleyiciliği yaygındır.
- ⦿ Ekonomisi de yetersiz olduğu için merkezî yönetim tarafından desteklenmektedir.
- ⦿ Bölgede yer altı zenginlikleri fazla olup altın gibi değerli madenler de bulunmaktadır, fakat asıl zenginlik kaynağı orman ürünleridir.

Karakalpak Cumhuriyeti

- ⦿ Karakalpaklar VI. yüzyılda Oğuz, Kıpçak ve Peçenek gibi Türk boylarının karışması sonucu ortaya çıkmış bir topluluktur.
- ⦿ 1924'te Sovyetler Birliği'ne dahil edildikten sonra millî sınırların belirlenmesi neticesinde 11 Mayıs 1925'te Rusya Federasyonu'nda teşkil edilen Kazakistan Özerk Cumhuriyeti için Ceyhun'un her iki kenarında Karakalpak özerk vilâyeti oluşturuldu.
- ⦿ Karakalpaklar, Orta Asya'da yaşayan Türk gruplarının en küçüklerinden biri olmakla beraber kimliklerini korumak için yoğun gayret içindedirler.
- ⦿ Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır.

Nahcivan Cumhuriyeti

- ⦿ Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, Türkiye ve İran arasında denize kıyısı olmayan Azerbaycan'a bağlı özerk bir cumhuriyetidir.

- ⦿ Nahçıvan, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması'yla özerk yapıya sahip oldu ve başka bir devlete terk edilmemesi şartıyla Azerbaycan'a bırakıldı.
- ⦿ Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın yetkili temsilcisi tarafından yönetilmektedir.
- ⦿ Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır.

Sincan Uygur Özerk Bölgesi

- ⦿ Çin sınırları içinde Sincan bölgesinde yer alır.
- ⦿ Tanrı Dağları'nın kuzeyindeki Çungarya; ve günümüzde çoğunlukla Uygurların yaşadığı Tanrı Dağları'nın güneyindeki tarım havzası.
- ⦿ Sincan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin en büyük idari bölgesidir; Çin'in toplam yüzölçümünün altıda birinden fazlasını kaplamaktadır.
- ⦿ Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır.

Kırım Cumhuriyeti

- ⦿ Karadeniz'in kuzeyinde Kırım yarımadasında Ukrayna'ya bağlı özerk cumhuriyettir.
- ⦿ Bölgede Kırım Türkleri, Rus ve Ukraynalılardan sonra 300.000 nüfusla üçüncü sırayı almaktadır.
- ⦿ Ayrıca Karaim ve Kırımçak Türklerinden bir kısımda Kırım'da yaşamaktadırlar.

- Moğol, Altınordu, Kırım Hanlığı ve Osmanlı İmparatorluğu idaresine giren Kırım, 1774 yılında Küçük Kaynarca anlaşması ile bağımsız devlet oldu.
- 1783 yılında Rus işgaline uğrayan Kırım 1792 yılında yapılan Yaş Antlaşması ile Rusların idaresi altına girmiştir.
- 1921 yılında da Kırım Tatar Muhtar Cumhuriyeti adı ile SSCB'ye bağlanmıştır.
- Rusya ve birkaç BM üyesi devlet Kırım'ı Rusya'nın bir parçası olarak tanırken Ukrayna, Kırım'ı Kırım Özerk Cumhuriyeti adıyla kendi bölgesi olarak görmeye devam etmektedir.
- Ukrayna'nın bu iddiası pek çok yabancı hükûmet ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 68/262 sayılı kararı ile desteklenmektedir.
- Geçim kaynağı turizm, tarım ve hayvancılıktır.

Türkiye'nin Türk Devletleri Politikaları

- SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazandıkları dönemlerde Türk dış politikası iki önceliğe göre şekillenmiştir.
- Bunlardan ilki bölge ülkelerinin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü desteklemek, ikincisi ise Hazar Havzası enerji kaynaklarının üretim ve taşınmasında rol almaktır.
- Sıkı diplomatik ilişkiler içerisine giren Türkiye 1992'de Türk İş Birliği Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulunu (DEİK) kurdu.

- ⦿ Hava yolu seferleri, uydu yayınları ve eğitim bursları vasıtasıyla bölge ülkeleriyle siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerini geliştirmeye çalıştı.
- ⦿ Böylece bölgede siyasi nüfuz elde etmek ve Türk Cumhuriyetleri için model olmak istedi.
- ⦿ Türkiye'nin iç siyasetinde kendini göstermeye başlayan “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne Türk dünyası” ve “21. yüzyılın Türk yüzyılı olacağı”na dair söylemler Rusya ve İran’ı rahatsız etti.
- ⦿ 1992’de gerçekleşen Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi’nde Türkiye’nin bölge için düşündüğü politikalar planlandığı gibi yürütülemedi.
- ⦿ Türkiye’nin Orta Asya üzerindeki en önemli kazanımı, Hazar Havzası’ndaki enerji kaynaklarının dünya pazarlarına ulaştırılması konusunda oldu.
- ⦿ Türk Cumhuriyetleri’nde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Türk okulları mevcuttur.
- ⦿ Kazakistan’da Türk-Kazak Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi ve Kırgızistan’ın başkenti Bişkek’te Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi bunlar arasındadır.
- ⦿ Türkiye, ilk andan itibaren ortaklık ilişkilerini geliştirmek, Azerbaycan’ın bağımsızlık ve egemenliğini pekiştirmek ve Hazar Denizi’ndeki doğal kaynaklarından gelen ekonomik potansiyelini hayata geçirmek istemiştir.
- ⦿ Türkiye, Azerbaycan’ın güçlenmesi ve uluslararası alanda hak ettiği saygın konuma gelmesi için her türlü desteği vermiştir.

- ⦿ Azerbaycan'ın önderi Haydar Aliyev, bu dayanışmayı “Bir millet, iki devlet” sözüyle dile getirmiştir.
- ⦿ Ekonomik alanda her geçen yıl daha fazla gelişip güçlenen ikili ilişkiler, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı projeleriyle farklı bir boyut kazanmıştır.
- ⦿ 29 Ekim 1998'de Azerbaycan, Kazakistan, Türkiye, Özbekistan ve Gürcistan “Ankara Deklarasyonu”nu imzalamıştır.
- ⦿ Deklarasyon, petrol ve doğal gaz kaynaklarının aranması, çıkarılması ve boru hatlarıyla güvenli bir biçimde dünya piyasalarına taşınmasını içermektedir.